1. וְאַתָּה חֵלֶל רָשָׁע נָשִׂיא יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בָּא יְמוֹ בְּעֵת עָוֹן קֵץ: יחזקאל כא ל
2. עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת הַמֵּת לֹא יוּמַת עַל פִּי עֵד אֶחָד: דברים יז ו
3. יִבְּדוּ בִּנְיָן וְלֹא יֵדָע וְיִצַּרוּהוּ וְלֹא יָבִין לָמוֹ: איוב יד כא
4. אַךְ בְּשָׂרוֹ עָלָיו יִכְאָב וְנַפְשׁוֹ עָלָיו תֶּאֱבָל: איוב יד כב
5. וְיֹאמַר יְיָ אֵלַיִו זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתְּנֶנָּה הֶרְאִיתִיךָ בְּעֵינֶיךָ וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר: דברים לד ד

מוסף רש"י

מאי לאמר אמר הקב"ה למשה לך אמור להם וגו'. כדי שתלך ותאמר לאבהם ליצחק וליעקב שמועה שנשבע לכם הקב"ה קיימה, והוו נאמה, לכך הלמיתים לך, אבל גוילים היו מלפני שמתם לא תעבור, שלוני כך הייתי מקיימך עד שתלמה אותם נטועים וקבועים בה ותלך ותגיד להם (דברים לד ד).

בן איש חי אטו כולי עלמא. בספרים מדויקים כתיב מי וקיימן מיל ומן הכתיב דייק הכי שלא כתיב מיל אלא מי: **סיפרא** דבי רב. מהמרי דיש שהוא חמור שבספרים[8]: **בתוך** הבור. שהוא באמצע הספרים:

אלמא ידעי. מדקאמר נעגל קא אמית ולא מצי לשויי כדלעיל דומה קדיש ואמר להו דהיינו דוקא לאלמר אבל כל כך לא היה מקדיש דהוא עצמו אינו יודע: אפי'

בן איש חי אטו כולי עלמא בני מתי נינהו אלא בן איש חי שאפי' במיתתו קרוי חי רב פעלים מקבצאל שריבה וקבץ פועלים לתורה והוא הכה את שני אריאל מואב שלא הניח כמותו לא במקדש ראשון ולא במקדש שני והוא ירד והכה את הארי בתוך הבור ביום השלג איכא דאמרי דתבר גזיזי דברדא ונחת [6]וטבל איכא דאמרי דתנא סיפרא דבי רב ביומא דסיתוא. והמתים אינם יודעים מאומה אלו רשעים שבחייהן קרויין מתים שנאמר [1]ואתה חלל רשע נשיא ישראל ואי בעית אימא מהכא [2]על פי שנים עדים או (על פי) שלשה עדים יומת המת חי הוא אלא המת מעיקרא: [3]בני ר' חייא נפוק לקרייתא אייקר להו תלמודייהו הוו קא מצערי לאדכוריה א"ל חד לחבריה ידע אבון בהאי צערא א"ל אידך מנא ידע והא כתיב [3]יכבדו בניו ולא ידע א"ל אידך ולא ידע והא כתיב [4]אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל ואמר רבי יצחק [5]קשה רמה למת [7]כמחט בבשר החי אמרי בצערא דידהו ידעי בצערא דאחרינא לא ידעי ולא והתניא [6]מעשה בחסיד אחד שנתן דינר לעני בערב ר"ה בשני בצורת והקניטתו אשתו והלך ולן בבית הקברות ושמע שתי רוחות שמספרות זו לזו אמרה חדא לחברתה חברתי בואי ונשוט בעולם ונשמע מאחורי הפרגוד מה פורענות בא לעולם אמרה לה חברתה איני יכולה שאני קבורה במחצלת של קנים אלא לכי את ומה שאת שומעת אמרי לי הלכה היא ושטה ובאה ואמרה לה חברתה חברתי מה שמעת מאחורי הפרגוד אמרה לה שמעתי שכל הזורע ברביעה ראשונה ברד מלקה אותו הלך הוא וזרע ברביעה שניה של כל העולם כולו לקה שלו לא לקה לשנה האחרת הלך ולן בבית הקברות ושמע אותן שתי רוחות שמספרות זו עם זו אמרה חדא לחברתה בואי ונשוט בעולם ונשמע מאחורי הפרגוד מה פורענות בא לעולם אמרה לה חברתי לא כך אמרתי לך איני יכולה שאני קבורה במחצלת של קנים אלא לכי את ומה שאת שומעת בואי ואמרי לי הלכה ושטה ובאה ואמרה לה חברתה חברתי מה שמעת מאחורי הפרגוד אמרה לה שמעתי שכל הזורע ברביעה שניה שדפון מלקה אותו הלך וזרע ברביעה ראשונה של כל העולם כולו נשדף ושלו לא נשדף אמרה לו אשתו מפני מה [7]אשתקד של כל העולם כולו לקה ושלך לא לקה ועכשיו של כל העולם כולו נשדף ושלך לא נשדף סח לה כל הדברים הללו אמרו לא היו ימים מועטים עד שנפלה קטטה בין אשתו של אותו חסיד ובין אמה של אותה ריבה אמרה לה לכי וראה בתך שהיא קבורה במחצלת של קנים לשנה האחרת הלך ולן בבית הקברות ושמע אותן רוחות שמספרות זו עם זו אמרה לה חברתי בואי ונשוט בעולם ונשמע מאחורי הפרגוד מה פורענות בא לעולם אמרה לה חברתי הניחני דברים שביני לביניך כבר נשמעו בין החיים אלמא ידעי דילמא איניש אחרינא שכיב ואזיל ואמר להו ת"ש דזעירי הוה מפקיד זוזי גבי אושפיזכתיה עד דאתי ואזיל לבי רב שכיבה אזל בתרה לחצר מות אמר לה זוזי היכא אמרה ליה זיל שקלינהו מתותי [8]בצנורא דדשא בדוך פלן ואימא לה לאימא תשדר לי מסרקאי וגובתאי דכוחלא בהדי פלניתא דאתיא למחר אלמא ידעי [דלמא] דומה קדים ומכריז להו ת"ש דאבוה דשמואל הוו קא מפקדי גביה זוזי דיתמי כי נח נפשיה לא הוה שמואל גביה הוו קא קרו ליה בר אכיל זוזי דיתמי אזל אבתריה לחצר מות אמר להו בעינא אבא אמרו ליה אבא טובא איכא הכא אמר להו בעינא אבא בר אבא אמרו ליה אבא בר אבא נמי טובא איכא הכא אמר להו בעינא אבא בר אבא אבוה דשמואל היכא אמרו ליה סליק למתיבתא דרקיעא אדהכי חזייה ללוי דיתיב אבראי אמר ליה אמאי יתבת אבראי מאי טעמא לא סלקת אמר ליה דאמרי לי כל כי הנך שני דלא סליקת למתיבתא דרבי אפס ואחלישתיה לדעתיה לא מעיילינן לך למתיבתא דרקיעא אדהכי והכי אתא אבוה חזייה דהוה קא בכי ואחיך אמר ליה מאי טעמא קא בכית אמר ליה דלעגל קא אתית מאי טעמא אחיכת דחשיבת בהאי עלמא טובא אמר ליה אי חשיבנא נעיילוה ללוי ועיילוהו ללוי אמר ליה זוזי דיתמי היכא אמר ליה אי אמתא דרחיא עילאי ותתאי דידן ומיצעי דיתמי אמר ליה מאי טעמא עבדת הכי אמר ליה אי גנובי גנבי מגנבו מדידן אי אכלה ארעא אכלה מדידן אלמא דידעי דילמא שאני שמואל כיון דחשיב קדמי ומכרזי [9]פנו מקום [9]ואף ר' יונתן הדר ביה דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן מנין למתים שמספרים זה עם זה שנאמר [5]ויאמר ה' אליו זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר מאי לאמר אמר הקדוש ברוך הוא למשה לך אמור להם לאברהם ליצחק וליעקב שבועה שנשבעתי לכם כבר קיימתיה לבניכם ואי

גזיזי דברדא. מתיכות של ברד והקרח שקורין גלאנצ"א בלע"ז והיינו ביום השלג: **ואתא וטבל.** ע) לקריו [9] כדי לעסוק בתורה: **דתנא סיפרא דבי רב.** מורת כהנים: **אלו רשע.** על לדקיהו הוא אומר ועדיין בימי יחזקאל מי היה וקורהו אלו: **נקרייתא.** להתעסק בעבודת אחותם: **אייקר תלמודייהו.** שאתכח תלמודם מגרסתם. אייקר הוכבד עליהם ממתם שכתה: **לעגל דידהו.** לער גופם ממש כגון עקילת הרימה: **שני רוחות.** של שתי ילדות מתות (פ): **ונשמע.** ודע מה גזרו ביום פורענות בעולם. שהעולם נדון בר"ה: **הפרגוד.** מחילה המבדלת בין מקום השליה: **ברביעה ראשונה.** יורה. שלא רביעות הן בכירה שניה ושלישית ראשונה בי"ז במרחשון שניה בכ"ג שלישית בר"ח כסליו: **ברד מלקה אותו.** שעתיד ברד ליפול סמוך לרביעה [9] ראשונה ומה שנזרע בכר הוקשה והברד שוברו והנזרע בשניה עדיין רך הוא ואינו נשבר בשביל הברד כענין שנאמר והפשתה והשעורה נכתה והחטה והכוסמת לא נכו (שמות ט): **שדפון.** מלקה הרך ואינו משדף הקשה: **אלמא ידעי.** דבריה האמוריה בין החיים: **נחלו מות.** לבית הקברות: **נלעגלא דדשא.** בחור מפתן הבית שהלת סובב בו: **מסרקאי.** מסרק שלי: **גובתא.** קנה. ובשביל שמתה ילדה אמרה כן לענגמת נפש: **בהדי פלניתא דאתיא למחר.** לקבורה: **אלמא ידעי.** מה שעושין שילעה זו שזו גוסמת ונעוויה למות: **דלמא דומה.** מלאך שהוא ממונה על המתים קדים ומכריז להו עכשיו יבא פלוני אבל שאר דברי החיים אינם יודעים: **בעינא אבא.** מבקש אני את אבא כך היה שמו: **ל"ל.** המתים נגלו לו כאילו הם חוץ מקבריהם ויושבים בעגולה: **חזייה.** שמואל לוי ע) מבכו שהיה יושב חוץ לשיבה של שאר מתים: **כל כי הנך שני.** מספר השנים אלא נכנסת בישיבתו של רבי אפס במס' כתובות בפרק הנושא את האשה (דף קג:): **חזייה.** שמואל לאבוה דקא בכי ואחיך: **דלעגל אתית.** במהרה תקבר: **נאמתא דרחיא.** כל בנין מושב הרחייה קרוי אמת הרחייה: **אלמא ידעי.** מי משוב בין החיים: **ואת אתרן.** במיתת משה כתיב: ומי

בן איש חי אטו כולי עלמא בני מתי נינהו אלא בן איש חי שאפי' במיתתו קרוי חי רב פעלים מקבצאל שריבה וקבץ פועלים לתורה והוא הכה את שני אריאל מואב שלא הניח כמותו לא במקדש ראשון ולא במקדש שני והוא ירד והכה את הארי בתוך הבור ביום השלג איכא דאמרי דתבר גזיזי דברדא ונחת [6]וטבל איכא דאמרי דתנא סיפרא דבי רב ביומא דסיתוא. והמתים אינם יודעים מאומה אלו רשעים שבחייהן קרויין מתים שנאמר [1]ואתה חלל רשע נשיא ישראל ואי בעית אימא מהכא [2]על פי שנים עדים או (על פי) שלשה עדים יומת המת חי הוא אלא המת מעיקרא: [3]בני ר' חייא נפוק לקרייתא אייקר להו תלמודייהו הוו קא מצערי לאדכוריה א"ל חד לחבריה ידע אבון בהאי צערא א"ל אידך מנא ידע והא כתיב [3]יכבדו בניו ולא ידע א"ל אידך ולא ידע והא כתיב [4]אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל ואמר רבי יצחק [5]קשה רמה למת [7]כמחט בבשר החי אמרי בצערא דידהו ידעי בצערא דאחרינא לא ידעי ולא והתניא [6]מעשה בחסיד אחד שנתן דינר לעני בערב ר"ה בשני בצורת והקניטתו אשתו והלך ולן בבית הקברות ושמע שתי רוחות שמספרות זו לזו אמרה חדא לחברתה חברתי בואי ונשוט בעולם ונשמע מאחורי הפרגוד מה פורענות בא לעולם אמרה לה חברתי לא כך אמרתי לך איני יכולה שאני קבורה במחצלת של קנים אלא לכי את ומה שאת שומעת בואי ואמרי לי הלכה ושטה ובאה ואמרה לה חברתה חברתי מה שמעת מאחורי הפרגוד אמרה לה שמעתי שכל הזורע ברביעה שניה שדפון מלקה אותו הלך וזרע ברביעה ראשונה של כל העולם כולו נשדף ושלו לא נשדף אמרה לו אשתו מפני מה [7]אשתקד של כל העולם כולו לקה ושלך לא לקה ועכשיו של כל העולם כולו נשדף ושלך לא נשדף סח לה כל הדברים הללו אמרו לא היו ימים מועטים עד שנפלה קטטה בין אשתו של אותו חסיד ובין אמה של אותה ריבה אמרה לה לכי וראה בתך שהיא קבורה במחצלת של קנים לשנה האחרת הלך ולן בבית הקברות ושמע אותן רוחות שמספרות זו עם זו אמרה לה חברתי בואי ונשוט בעולם ונשמע מאחורי הפרגוד מה פורענות בא לעולם אמרה לה חברתי הניחני דברים שביני לביניך כבר נשמעו בין החיים אלמא ידעי דילמא איניש אחרינא שכיב ואזיל ואמר להו ת"ש דזעירי הוה מפקיד זוזי גבי אושפיזכתיה עד דאתי ואזיל לבי רב שכיבה אזל בתרה לחצר מות אמר לה זוזי היכא אמרה ליה זיל שקלינהו מתותי [8]בצנורא דדשא בדוך פלן ואימא לה לאימא תשדר לי מסרקאי וגובתאי דכוחלא בהדי פלניתא דאתיא למחר אלמא ידעי [דלמא] דומה קדים ומכריז להו ת"ש דאבוה דשמואל הוו קא מפקדי גביה זוזי דיתמי כי נח נפשיה לא הוה שמואל גביה הוו קא קרו ליה בר אכיל זוזי דיתמי אזל אבתריה לחצר מות אמר להו בעינא אבא אמרו ליה אבא טובא איכא הכא אמר להו בעינא אבא בר אבא אמרו ליה אבא בר אבא נמי טובא איכא הכא אמר להו בעינא אבא בר אבא אבוה דשמואל היכא אמרו ליה סליק למתיבתא דרקיעא אדהכי חזייה ללוי דיתיב אבראי אמר ליה אמאי יתבת אבראי מאי טעמא לא סלקת אמר ליה דאמרי לי כל כי הנך שני דלא סליקת למתיבתא דרבי אפס ואחלישתיה לדעתיה לא מעיילינן לך למתיבתא דרקיעא אדהכי והכי אתא אבוה חזייה דהוה קא בכי ואחיך אמר ליה מאי טעמא קא בכית אמר ליה דלעגל קא אתית מאי טעמא אחיכת דחשיבת בהאי עלמא טובא אמר ליה אי חשיבנא נעיילוה ללוי ועיילוהו ללוי אמר ליה זוזי דיתמי היכא אמר ליה אי אמתא דרחיא עילאי ותתאי דידן ומיצעי דיתמי אמר ליה מאי טעמא עבדת הכי אמר ליה אי גנובי גנבי מגנבו מדידן אי אכלה ארעא אכלה מדידן אלמא דידעי דילמא שאני שמואל כיון דחשיב קדמי ומכרזי [9]פנו מקום [9]ואף ר' יונתן הדר ביה דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן מנין למתים שמספרים זה עם זה שנאמר [5]ויאמר ה' אליו זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר מאי לאמר אמר הקדוש ברוך הוא למשה לך אמור להם לאברהם ליצחק וליעקב שבועה שנשבעתי לכם כבר קיימתיה לבניכם ואי

ע) [עיין תוס' ב"ק פב: ד"ה אמתא], ב) [במס' ע"ז מו. מתב רש"י ד"ה כגי רבי מייס יהודה ומזקי' שמן], ג) שבת יג: קנב., ד) [סוטה דף י. מהרלבן מת:], ה) [מכות דר"ג ס"ג ה"מ], ו) [כלומר שאם קדמיתא עדוק ועי' תוי"ט ב"ב פ"ו מ"ינ], ז) ב"מ לטרל], ח) [מכותות עז:], ט) ובתרגום רב יוסף ב"ה ה' יא מיתא שטעל מחמת שנגע בשרן אחר], י) [נ"ל שניהן], כ) ס"א הכירה,

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שמי וכו' מתות הס"ד ואמ"ר מ"ה בואי ונשוטו ומדע:

גליון הש"ס

גמ' ואף ר' יונתן הדר ביה. עי' סוטה דף לד ע"ב תוס' ד"ה אמותי: רש"י ד"ה ונחה כו' כדי לעבוק בתורה. עי' ב"ק דף ס"ב ע"ב תוס' ד"ה אמתא:

לעזי רש"י

גלאנצ"א [בלע"א]. קרח.

מוסף תוספות

א. כמו ארי שהוא גבור שבחיות. תוס' כלא"ש.

רב ניסים גאון

דילמא דומה הוא דקדים מכריז להו. במסכת סנהדרין בפרק כל ישראל יש להן חלק (דף צד) אמרי' אמר ר' יוחנן אותו מלאך שהוא ממונה על הרוחות דומה שמו: ת"ש דאבוה דשמואל הוו מפקדי גביה זוזי דיתמי אמר ליה דאמרו לי כל הנך שני דלא עיילת למתיבתא דר' אפס הכא נמי לא תיעול. איתיה לפירושה במסכת כתובות בפרק הנושא את האשה (דף קג) דתנו רבנן בשעת פטירתו של רבי כו' אמר להם לחכמי ישראל אני צריך נכנסו חכמי ישראל אצלו אמר להם אל תספדוני בעיירות והושיבו ישיבה לאחר ל' יום שמעון בני חכם גמליאל בני נשיא חנינא בר חמא ישב בראש ודאמרי' עלה לא קביל עליה ר' חנינא שהיה ר' אפס גדול ממנו ב' שנים ומחצה יתיב ר' אפס ברישא ויתיב ר' חנינא אבראי ואתא לרי יתיב גביה ומשום הכא לא עיילוה ללוי למתיבתא דרקיעא עד דבעא שמואל רחמי עליה ועיילוה:

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

ואי ס"ד דלא ידעי. אין מביאין כלום אלא לערלה דגופה: **המספר אחר המת.** בגנותו של מת אחר מיתתו: **קניא מעלה.** קנה גדול וכבד נפל מן הגג: **עולה.** גג: **ארנקא דמוחיב.** כיס שהמוח מונח בו: **והמטיים עקלקלותיה.** לעיל מייני כתיב הטיבה ה' לעוביים וקמיך ליה והמטיים עקלקלותם והמכריעים את מחובותם יותר על זכיותם להטותם לכף חובה: **יוליכם ה' את פועלי האון.** לגיהנם: **בכ"ד מקומות.** השתא משמע מלינו שנדו חכמים בני אדם בכ"ד מקומות לכבוד הרב לפי אלא נשאו כבוד לרבם: **הוא היה אומר.** עקביא בן מהללאל במסכת עדיות: **אין משקין.** אם קיבל לה בעלה ונסתרה: **לא אם הגיומה.** דבני ישראל אמור בפרשה (במדבר ה) פרט לנשא גר ועבד משוחרר: **בכרכמים.** כך שמה לו על שם מקומה: **דוגמא השקוה.** על שהיו (א) דומים להם הם השקוה שהיו שמעיה ואבטליון מבני גיורי של סנחריב כשאמריו בגיטין בפרק המזקין (דף מז:): **ר' יהודה.** פליג אלעזר דקתני שנדו את עקביא: **שאין עוזרה נגעלת.** בפרק ה' דפסחים (דף סד:) שהיו שערי העזרה נגעלים כשאומטין פסחים של כל כת וכת שהפסח נאכל בג' כתות: **על כל אדם בישראל.** כלומר כשהיה נגעלת עליהם והייני כשנתמלא פה לפה לא היה בכולם אדם חשוב בחכמה וירא חטא בעקביא: **אלעזר בן חנוך שפקפק.** זילזל והיינו נמי לכבוד הרב שעבר ע"פ הגזרים על הדיוט: **אלמלא חוני אמר.** שיגלח שמך בגדולה ובחסידות: **לריך אמר נסתנדות.** לפי שהטעיים לפני המקום על עסק בגמים לא כך שאלתי כמה פעמים וכבוד המקום כבוד הרב הוא: **מפחטא.** לשון חוטא. נקל בלבו לחטוא לאביו ולהטריחו על תאותו: **מקולסים.** לוויים כשהן שלמין ומולין כלעיהן וקרסוליהן וקרביהם שביבותן בשפוד. ועל שם כך קורהו מקולס שהוא לשון מזויין כדמתרגם וכובע נחושת על ראשו (שמואל ב' יז) וקולסא דנחשא: **גיליי פסחים.** זכר לפסח שאולהו שלם שנאמר בו עם כרעיו ועל קרבו (שמות יב) כלומר עם כרעיו ועם קרבו: **גוזרני עליך גזרו.** והייני נמי לכבוד הרב שאסרו חכמים את הדבר לפי שהוא קרוב להאכיל את ישראל קדשים בחוץ שהרוצה בשור שהקדישו לשם פסח: **תפכו חוליות.** תגור של חרס שהוא עשוי כללי ומטולטל ומחלת בריייתו מן הטיט ומגרפו בכשבן כשאר קדרות ואם נטמא הגריכו הכמוהו מגיה סביב סביב כחוליות עגולות וחזר ומיבנו בטיט של חול בין חוליא לחוליא רבי אליעזר מטהר עולמית שאינו עוד כללי חרס שלא נגרף בכשבן וחכמים מטמאין: **נעגלה.** כמה זה שכוכך עצמו בעגולה: **כל טהרות.** שנעשו בתנור זה לו שנגעו בחוריו והיה ר' אליעזר מטהרן והם שרפום: **ונרלוהו.** לפי שהרבה מאד לחלוק בדבר זה כדאמרינן בבבא מציעא בפרק הזהב (דף נט:): **גדוי במפני לא חגן.** הא דבריכוהו בבריית הוא דתני לה: **מדמה מילתא למילתא.** כל מקום שלאה בתמיתין שנאלק הימיד על הרבים המלוקת גדולה לו אחד מן החכמים שמדבר קשה כנגד גדול הימנו אומר לאו היה כאן גדוי: **אין מוציאין את המת.** לקברו: **סמוך לקריאת שמע.** לפי שמתבטלין מן הקריאה: **אין המת מוטל לפניהם.** שהמת בבית אחר והיינו לאחר מיתתו דלא אתו לאנצויי בהדי המספדים בגנותם מהכא משמע לתיירי לאחר מיתה: **דוגמא** השקוה. פרש"י לפי שהיתה גיוסת כמותם שהיו גריס[א] וכן משמע בירושלמי דמועד קטן (פ"ג) מסו דוגמא דכוות'. בעבור פירש (ב) דוגמא השקוה מי נצבע[ב] אבל לא היו מריס ממש ולא מתקו המורה עליה אלא ליראה אותה[ג]: מלגלגין

אפי' בשעה ששלום על ישראל. והיינו לאחר מיתתו דלא אתו לאנצויי בהדי המספדים בגנותם מהכא משמע לתיירי לאחר מיתה: **דוגמא** השקוה. פרש"י לפי שהיתה גיוסת כמותם שהיו גריס[א] וכן משמע בירושלמי דמועד קטן (פ"ג) מסו דוגמא דכוות'. בעבור פירש (ב) דוגמא השקוה מי נצבע[ב] אבל לא היו מריס ממש ולא מתקו המורה עליה אלא ליראה אותה[ג]: מלגלגין

ואי ס"ד דלא ידעי כי אמר להו מאי הוי אלא מאי דידעי למה לי' למימר להו לאחזוקי ליה טיבותא למשה אמר רבי יצחק כל המספר אחרי המת כאלו מספר אחרי האבן איכא דאמרי דלא ידעי ואיכא דאמרי דידעי ולא איכפת להו איני והא אמר רב פפא חד אישתעי מילתא בתריה דמר שמואל ונפל קניא מטללא ובזעא לארנקא דמוחיה שאני צורבא מרבנן דקודשא בריך הוא תבע ביקריה אמר רבי יהושע בן לוי כל המספר אחר [ב]מתנן של תלמידי חכמים נופל בגיהנם שנא' [ג]והמטיים עקלקלותם יוליכם ה' את פועלי האון שלום על ישראל אפילו בשעה ששלום על ישראל יוליכם ה' את פועלי האון תנא דבי ר' ישמעאל אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום שמא עשה תשובה שמא סלקא דעתך אלא ודאי עשה תשובה והני מילי בדברים שבגופו אבל בממונא עד דמהדר למריה: ואמר ר' יהושע בן לוי [א]בכ"ד מקומות בית דין מנדי' על כבוד הרב וכולן שנינו במשנתנו אמר ליה ר' אלעזר היכא אמר ליה לכי תשכח נפק דק ואשכח תלת המזלזל בנטילת ידים והמספר אחר מטתן של תלמידי חכמי' והמגים דעתו כלפי מעלה [ד]המספר אחר מטתן של תלמידי חכמים מאי היא [ה]דתנן הוא היה אומר אין משקין לא את הגיורת ולא את המשוחררת וחכמים אומרים [ו]משקין ואמרו לו מעשה בכרכמית שפחה משוחררת בירושלים והשקוה שמעיה ואבטליון ואמר להם דוגמא השקוה ונדוהו ומת בנדויו וסקלו בית דין את ארונו [ז]והמזלזל בנטילת ידים מאי היא [ח]דתנן א"ר יהודה חס ושלום שעקביא בן מהללאל נתנדה שאין עזרה נגעלת על כל אדם בישראל בחכמה ובטהרה וביראת חטא כעקביא בן מהללאל אלא את מי נדו את אלעזר בן חנוך שפקפק בנטילת ידים וכשמת שלחו בית דין והניחו אבן גדולה על ארונו [ט]ללמדך [י]שכל המתנדה ומת בנדויו ב"ד סוקלין את ארונו המגים דעתו כלפי מעלה מאי היא [כ]דתנן שלח לו שמעון בן שטח לחוני המעגל צריך אתה להתנדות ואלמלא חוני אתה גוזרני עליך נדוי אבל מה אעשה שאתה [מ]מתחטא לפני המקום ועושה לך רצונך כבן שמתחטא לפני אביו ועושה לו רצונו ועליך הכתוב אומר [נ]ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך ותו ליכא והא איכא דתני רב יוסף [ס]תודום איש רומי [ע]הנהיג את בני רומי להאכילן גדיים מקולסין בלילי פסחים שלח ליה שמעון בן שטח אלמלא תודום אתה גוזרני עליך נדוי שאתה מאכיל את ישראל קדשים בחוץ [פ]במשנתנו קאמרינן והא ברייתא היא ובמתני' ליכא והא איכא הא [צ]דתנן חתכו חוליות ונתן חול בין חוליא לחוליא ר' אליעזר מטהר [ק]וחכמים מטמאים וזהו תנורו של עכנאי מאי עכנאי אמר רב יהודה אמר שמואל מלמד שהקיפוהו הלכות כעכנאי זה וטמאוהו ותניא [ר]אותו היום הביאו כל טהרות שטיהר ר"א ושרפום לפניו ולבסוף ברכוהו אפילו הכי נדוי במתני' לא תנן אלא בכ"ד מקומות היכא משכחת לה ר' יהושע בן לוי מדמה מילתא למילתא ור' אלעזר לא מדמה מילתא למילתא: נושאי המטה וחלופיהן: [ש]ת"ר [ת]אין מוציאין את המת סמוך לק"ש ואם התחילו אין מפסיקין איני והא רב יוסף אפקוהו סמוך לק"ש [א]אדם חשוב שאני: שלפני המטה ושלאחר המטה: ת"ר [ב]העוסקים בהספד בזמן שהמת מוטל לפניהם נשמטין אחד אחד וקורין אין המת מוטל לפניהם הן יושבין וקורין והוא יושב ודומם הם עומדים ומתפללין והוא עומד ומצדיק עליו את הדין ואומר רבון העולמים הרבה חטאתי לפניך ולא נפרעת ממני אחד מני אלף יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתגדור פרצותינו ופרצות כל עמך בית ישראל ברחמים אמר אביי [ג]לא מבעי ליה לאינש למימר הכי [ד]דארשב"ל וכן תנא משמיה דרבי יוסי לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן [ה]ואמר רב יוסף מאי קראה שנאמר [ו]כמעט כסדום היינו מאי אהדר להו נביא שמעו דבר ה' קציני סדום: קברו את המת וחזרו וכו': אם יכולים להתחיל ולגמור את כולה אין אבל פרק אחד או פסוק אחד לא ורמינהו קברו את המת וחזרו אם יכולין להתחיל ולגמור אפילו פרק אחד או פסוק אחד הכי נמי קאמר [ז]אם יכולין להתחיל ולגמור אפי' פרק אחד או אפילו פסוק אחד עד שלא יגיעו לשורה יתחילו ואם לאו לא יתחילו:

העומדים

אינו תנור כלל, וחכמים מטמאין קסברי השתא מיהת תנור הוא וכלי הוא דהא לא איפרדו חוליותיו ומשמש כדרכו. **וזהו תנורו של עכנאי.** שהקיפוהו הלכות כעכנא זו וברכוהו על אשר חלק על דברי רבים שנמצא כאלו זלזלם. ואסיקנא ר' יהושע לא בעי לשון נדוי מפורש במשנתנו, אלא מדמי מילתא למילתא, ומשכח עשרים וארבעה. ר' אלעזר לא מדמי אלא בעי נדוי מפורש במשנתנו ולא אשכח אלא תלתא. **אמר אביי לא מבעי ליה לאינש למימר הכי.** ולא יאמר לא נפרעת ממני אחת מני אלף, דקימא לן אל יפתח אדם את פיו לשטן מילתא הוא.

בפרישה ישר בעיני לפרש תורף דבריה בקיצור כפי שלמדתי מדברי אדוננו האיי גאון ז"ל החלוקה היתה בין ר' אליעזר והחכמים חברי בתנור שנעשה חוליות של טיט מתחלתו ואחר כך הניחו אותן החוליות אחת על גבי חברתה עד שנגמר התנור ועמד על מתכונתו וכשהיו מרכיבין החוליות אחת על גבי חברתה היו נותנין חול בנתים סבר ר' אליעזר כי זה התנור הואיל והחול נתון בין כל חוליא וחוליא וכשמבקש אדם לפורקו ולהחזירו חוליות כמו שהיה מתחלה יכול הוא לפי כי חוליות שלו לא נדבקו זו בזו ולא נצמדו זו לזו ולפיכך יהא דינו עכשיו בשעה שהוא מוקם כדין שהיה לחוליות שלו קודם הקמתו ואם נפל באוירו של זה התנור שרץ אינו מטמא ולא יהא דינו כדין התנור שחוליותיו מצומדין ומדובקין זו בזו שאמר בו הכתוב (ויקרא י"א) תנור וכירים יותץ יותקו החכמים החולקים עליו לא היה אצלם הפרש בין נתן חול בין החוליות שלו בין לא נתן אלא בין כך ובין כך טמא הוא אצלם כדין שאר כלי חרש שמיטמאין מאוירן והיו דנין כנגד ר' אליעזר על זה הדבר ונשאו ונתנו בה הרבה ורצה ר' אליעזר להביא ראיה לדבריו ולסיימם מדרך שהיא נוהגת כמנהג סימנים וראיות והיא מדמית למעשה מופת ולא קיבלום החכמים ולא נתקיימו אצלם לפי שכן דרכו של עולם להתנהג בכיוצא בהן ולפיכך אמרו לו אין מביאין ראיה מן החרוב אין מביאין ראיה מאמת המים כלומר כי אין בזה דבר שהוא סותר למנהגו של עולם ומשנה סדרי בראשית כדי שיהא לך לראיה אלא לעולם אין ההלכה מתקיימת אלא לפי מה שנתברר מן הקבלה של מרובין והיינו דברי חכמים ובגמרא דאלו מגלחים דבני מערבא (הלכה א) הזכירו זה המעשה ואמרו כל הלין שבחא ולית הלכתא כר' אליעזר אמר ר' חנינא משמעתא לא נתנה אלא אחרי רבים להטות ולית לר' אליעזר ידע שאחרי רבים להטות לא הקפיד אלא על ידי שפרסו שהרותיו בפנינו פירוש עכנה נקבה של נחשים וזה שנתכוונו לדמותן לדברים בעכנה מפני שהקיפו עליו בראיות ברורות שאין עליהן פירכא והתקיפו עליו באתקפות מחוורות שעוברין דבריו ולא מצא מהן מנוס כעכנה זו שאם מקפת על שום דבר וסוגרת עליו לא יהיה לו ממנה מפלט ודכותהא התם בבבא קמא בפרק הגזל בתרא (דף קיז) עכנה עכנה (פתחי) [פתח] פיך וכיכנס הרב אצל

א) [פי' לאחרי מיתתן לשון הטייה הוא כלומר נעוה מדרך הישרה ומדקתני לקמן דבי רבי ישמעאל אם לאחר מ"מ כי שוהדאי עשה תשובה לפיכך אסור לספר בזה עניין ערך אחר בשם ר"ח], **ב)** עדיות פ"ב מ"ז, **ג)** שם פסחים סד:, **ד)** שם מ"ק טו., **ה)** תענית דף יט., **ו)** [פי' פירש"י דהכא אמנם בתענית דתענית לא פי' כלום אלא הנקבא פורקים בלע"ז [מקן] ומנמוח אוקיל כמו בן ד"ה ומתמא נעיל כמו בן מתמא לפנים אבוי ע"כ אבל בכתובות מ:: כתב רש"י סד"ה וכמכיר נתמא לשון יריקה ותמיהו בתמ' תענית בן המתמא לפני אביו ע"כ ודע דהרא"ש מ"ח פ"ג דתענית כתב מתמא מתנגנגע ומתב התרי"ט לשון אמרמים היא כמ"ש בערוך כי הלילים רבים מ"ש אדום עליא מתמיין], **ז)** פסחים נג. ע"ש ביצה כג. ע"ש תוספתא שם פ"ב ה"י, **ח)** [עיין יומא נג. מגמת לג: כתובות קנ.], **ט)** עדיות פ"ז מ"ז בלים פ"ב מ"י ב"מ נט., **י)** [ב"מ דף נט:], **כ)** שמחות פ"י, **ל)** [שבת דף נח. קמב: פסחים קי. מו"ק יח]: יב. מגילה כב: כתובות נב: פו. ב"מ עג. מק' ע"ג ח: כח. מח: מולין קלד:], **מ)** לקמן ס. כתובות מ:, **נ)** [בשם רב האי גאון והסברנן גרס דוממא ופי' כפירש"י ע"ש ערך דגס],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה דוגמא השקוה על שהיו **הם** דומין לה השקוה:

גליון הש"ם

גמ' ואי"ל מאי קראה שנא' כמעט כסדום. עיין מו"ק דף יח ע"א תוס' ד"ה ואפקייעה:

מוסף תוספות

א. כלומר, שמעיה ואבטליון שבאו מטיפת גרים הן השקו גזורה, להראות שהן חשובין כישראל. עיין ערך דגס. **ב.** כמו המצניע לזרע ולדוגמא [שבת צ:]. תוס' סה"ש. **ג.** שמא תודה שנטמאת, והראוה כאילו מי סוטה הן. עיין ערך דגס.

רב ניסים גאון

מעשה בתודוס איש רומי שהנהיג את בני רומי לאכול גדיי' מקולסים בלילי פסחים. ברסיון במסכת פסחים בפ' מקום שנהגו (ד' נג) איבעיא להו תודוס איש רומי גברא רבה הוה או בעלי אגרופים הוה תא שמע את זו דרש תודוס איש רומי כו' שמע מינה גברא רבה הוה שמע מינה ר' יוסי בר אבין אמר מטיל מלאי לכיס של תלמידי חכמים הוה דאמר ר' יוחנן כל המטיל מלאי לכיס של תלמידי חכמים וזכה וירשם בישיבה של מעלה שנא' (קהלת ז) כי בצל החכמה בצל הכסף ובגמרא דבני מערבא (מו"ק פ"ג ה"א) אמרי מהו תודוס אמר ר' חנינא דהוה משלח פרנסתן דרבנן: **תחבו** חוליות ונתן חול בין חוליא לחוליא ר' אליעזר מטהר וחכמים מטמאין וזהו תנורו של עכנאי ואמר רב יהודה אמר שמואל למה נקרא שמו עכנאי שהקיפוהו דברים כעכנא וטימאוהו. איתה מיפרשא בבבא מציעא בפרק הזהב (דף נט) ומי שלא עיין בה לשם אינה מתפרשת לו מיכן לפי שלא הוזכר ממנה כאן אלא כפי הצורך בענין נמנו ובירכוהו בלבד וכלל המעשה כולו לשם פירשוהו ולפי שהוא קשה ומשתבשין ורואין אותן כאלו מפורדות הן

טו א מי"י ש"ו מהלכות תלמוד תורה הלכה יד טוש"ע יו"ד סימן שלו סעיף מנ:

י ב מי"י שם והלכה יב טוש"ע יו"ד סימן רמג סעיף ז

ובסימן שלד סעיף מז:

יא ג מי"י פ"ג מהלכות סוטה הלכה ו:

יב ד מי"י פ"ו מהלכות כרמים הלכה י"ט ופ"ו מהל' תלמוד תורה הל' יד ופי' כב"מן סמנ עמין מז טור שו"ע פו"מ

סי' קנח סעיף ט:

יג ה מי"י פ"ז מהלכות מ"מ הלכה ד טוש"ע יו"ד סימן שלד סעיף ב:

יד ו מי"י פ"ח מהלכות ממן ומלה הלכה יח טוש"ע או"ח סימן תעו סעיף ח:

טו ז מי"י פט"ו מהלכות כלים הלכה ה:

טז ח מי"י פ"ל מהלכות מ"מ טוש"ע או"ח סימן עב סעיף כ

טור שו"ע יו"ד סימן שמח סעיף ב:

יז ט מי"י שם הלכה ה סמנ שם טוש"ע או"ח סי' עב סעיף ג

ובויו"ד סימן שדמ סעיף יח):

י [כמ"ל בהגה שו"ע יוד סי' שעו סעיף ב):

יח כ מי"י שם הלכה ו סמנ שם טוש"ע או"ח סי' שמ סעיף ד:

תורה אור השלם

1. וְהַמֻּטִים עֲקַלְקַלּוֹתָם יוֹלִיכֵם יְיָ אֶת פֹּעֲלֵי הָאָוֶן שָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל:
תהלים קכה ה
2. יִשְׂמַח אָבִיךָ וְאִמֶּךָ וְתָגֵל יוֹלַדְתֶּךָ:
משלי כג כה
3. לוּלֵי יְיָ צְבָאוֹת הוֹתִיר לָנוּ שָׂרִיד כִּמְעַט כְּסֹדֹם הָיִינוּ לַעֲמֹרָה דָּמִינוּ: שִׁמְעוּ דְּבַר יְיָ קְצִינֵי סְדֹם הַאֲזִינוּ תּוֹרַת אֱלֹהֵינוּ עַם עֲמֹרָה:
ישעיהו א ט-י

מוסף רש"י

הובא בסוף המסכת.

רבינו חננאל

המספר אחר מטתן של תלמידי חכמים. פי' אחר מטתן, לשון הטייה הוא כלומר נטה מדרך הישרה, וכדתנא דבי רבי ישמעאל אם ראית ת"ח שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום שודאי חזר בו ועשה תשובה לפיכך אסור לספר בזה. ואסיקנא הני מילי בעבירת הגוף אבל בגזלת ממון עד שיחזיר לבעליו. **והמגיס דעתו כלפי מעלה.** פי', שטורח להקב"ה יותר מדאי ועובר הוא ומזלזל בדברי חכמים שאמרו לא נכון לעשות כן, כההוא מעשה דרבא דפרק חסידים מי איכא דמיטרח קמי שמיא כולי האי, למהר אשכחיה לפורייה דמרשם בסכיני. ועוד אתה טורחת תאנה להוציא פירות בלא זמנה. **ואמר להם דוגמא השקוה.** ס"א דוכמא, פי' גרים שכמותה השקוה, כלומר שמעיה ואבטליון שבאו מטיפת גרים, הן השקו גיורת להראות שהן חשובין כישראל ונמצאו מזלזלין בכבודן. **[אלמלא תודוס אתה גזרני עליך גדוי וכו'.** תוספתא: שהיו קורין אותן פסחים, ואמרו לו שהמאכיל לישראל כעין קדשים בחוץ בר גדוי הוא). **חתכו חוליות ונתן חול בין חוליא לחוליא, ר' אלעזר מטהר.** פי', חתכו לתנור חליות [לרחבו] ונתן חול בין חוליא לחוליא כדי שלא תדבק חוליא עם חברתה ויחלים התנור. ר"א מטהר, כלומר מאחר שהחול בין חוליא לחוליא אינן מדובקות לעולם, ורואין אותן כאלו מפורדות הן

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

מדלגין היינו על גבי ארונות. תימה לפ"ה דפי' גולל כיסוי של ארון דתניי' [ט] כל אשר יגע על פני השדה לרבות גולל ודופק וא"כ גם הגולל מטמא באהל והיאך היו מדלגין עליו[א] וי"ל דלא קשה[ב] דהא תניי' בשממות (פ"ד הלכה כא) [ט] כל טומאה שאין מזיר מגלח עליה אין כהן מוזהר עליה וגולל ודופק אין מזיר מגלח עליהן כדתנן במס' ז מזיר פרק כהן גדול (דף נד.) והיה אומר ר"מ דליתי' להני כללי דהא אמר התם רביעית דם אין המזיר מגלח עליו עד שיבא תלי לוג ואפילו הכי כהן מוזהר עליו כדאמרינן בפרק בהמה המקשה (חולין דף עב.) דרביעית דם כל מב' ממיט טמא ומפקינן ליה מעל גב נפשות מת לא יצא וי"ל דהתם מכל מקום הוי שם טומאה שהמזיר מגלח עליה[ג] אבל גולל ודופק אינו כלל במזיר ולכך אין כהן מוזהר עליו אי נמי הא ברייתא סבירה מזקנים הראשונים [מזיר נג.] שהיו אומרי' רביעית דם גם בתגלחת מזיר[ד] ומיהו תימה אמאי אין המת מטמא באהל כיון שהכסוי עצמו מקבל טומאה דכל דבר המקבל טומאה אינו מוזק בפני הטומאה שם כן מטמא באהל וי"ל דאין מטמא אלא לד מינין[ה] שבו אבל לד לד פיימי עוהרין[ו] לפי שלד פיימי כולו עוהר[ז] ומיהו תימה לפ"ה דפירש בפ"ק דערובין (דף עו) [ח] גבי אין עושין מעבלי חיים גולל ודופק לקבר ואי גולל היינו כסוי הארון וכי עושין מעבלי חיים כסוי לארון [ט] ע"כ פר"ת דגולל היינו מלבה[ח] וכן דרך בני אדם ליתן בהמה על הקבר לסימן עד שיתנו עליו מצבה[ט] [ס]:

רוב ארונות יש להם חלל טפח. וי"ל שלא הארון פתוח שאם היה פתוח דתרבה כי יש בו פותח טפח מטמא ואפילו בלד הריקן שבו[י] דתמרינן במסכת אהלות (פ"ז) [יא] דמטמא כולו עוהר[יב] ומיהו תימה לפ"ה דפירש בפ"ק דערובין (דף עו) [יג] אין עושין מעבלי חיים גולל ודופק לקבר ואי גולל היינו כסוי הארון וכי עושין מעבלי חיים כסוי לארון [יא] ע"כ פר"ת דגולל היינו מלבה[יב] וכן דרך בני אדם ליתן בהמה על הקבר לסימן עד שיתנו עליו מצבה[יג] [ס]:

ולאחותו מה ת"ל. גבי מזיר כתיב על (כל נפשות) [נפש] מת לא יבא וכתיב בתריה לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא יטמא לו[יד] וכתיב המוכר פירות (פ"ג דף ק:) יש להקשות[טו] [ס]:

אבל מטמא הוא לאמת מצוה לאחיו מה תלמוד לומר הרי שהיה כ"ג והוא מזיר אף הוא לאחיו לא יטמא אבל מטמא לאמת מצוה ולאחותו מה תלמוד לומר אם אינו מזיר מה תלמוד לומר לגופיה לא אילטריך ולהתיר מת מצוה דמלאביו שאם היה מזיר וכהן שיש עליו שתי קדושות אין הכתוב מזהירו מלטמא אלא לאמו לאחיו אבל מטמא הוא לאמת מצוה לאחיו מה תלמוד לומר שאם היה כהן גדול ומזיר דקדושתו חמור דגם בגלל מזירות אסור לטמא לקרוביו אעפ"כ לאחיו הוא דאיתו מטמא אבל מטמא הוא לאמת מצוה ואם אינו עניין למזיר גרידא ולא לכהן הדיוט מזיר מהו עניין לכ"ג מזיר ולאחותו מה תלמוד לומר הרי שאם היה כ"ג ומזיר והלך לשחוט פסחו ונמול את בנו דאיכא מצות טובא אפ"ה לאחותו הוא לאיתו מטמא לאמת מצוה: **אמרת לא יטמא.** מפני שקפץ על אדם שהוא מזיר וכהן גדול ועושה פסח ממש דעושה פסח גרידא דשאי לטמא לקרוביו ואיתמה דזבחים (פי"ב דף ק.) גבי מתיבתא דיוסף הכהן שמתה אשתו בערב פסח וטמאוהו אחיו בע"כ ופריך מהא ברייתא דהכא דקתמר לא יטמא[יא] ומאי פריך דילמא שאני הכא דמיירי דכל קדושות אלו גו[יב] כדפרישי' אבל עושה פסחו גרידא אימא דשאי לטמא על כן נראה לפרש אמרת לא

יט א מיי' פ"ד מהלכות ק"ש הלכה ו סמג עשין יח טוש"ע א"ח סימן עב סעיף ה: כ ב מיי' פ"י מהלכות כלאים הלכה כט סמג לאוין רפג טוש"ע יו"ד סימן קג [ס"ק]: ג [מיי' פ"ה מהל' מ"מ הלכה ג טוש"ע יו"ד סי' שנב סעיף ג]:

כא ד מיי' פ"ג מהלכות אבל הלכה יד טוש"ע יו"ד סימן שנב סעיף ה:

כב ה ו מיי' פ"ו מהל' קרבן פסח הלכה ח:

כג ז מיי' פ"ג מהלכות אבל הלכה יד טור יו"ד סימן שנב:

כד ח מיי' פ"ח מהלכות אבלים הלכה יא [והלכה יג ופי"ב הל ה]: סמג עשין עד טוש"ע א"ח סי' סימן רצג סעיף כ נ:

מוסף רש"י

הובא בסוף המסכת.

רבינו חננאל

[מנפח אדם בית הפרס והולך וכו'. פי', שמפריח עפר תיחות, וכיון שגילה עפר ולא ראה עצם תחתיו טהור. וכן אם נידש בית הפרס כיון שנרדס בראגלי העוברין רשבין, אלו היה שם עצם ודאי נדרס ונתמעט ונטהר המקום]. א"ר אלעזר בר צדוק מדלגין היינו על גבי ארונות לרוץ לקראת מלכים. וארונות הללו כלים היו והיו בהן חלל טפח בין גגותיהן ולמתים. [גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה. פי', כגון זקן שראה בהמת חבירו והיא נדחה, ואין כבודו להנהיג בהמה, אינו חייב להשיבה, שנאמר והתעלמת, ואמרינן פעמים שאתה מתעלם, באיזה צד, כגון זקן שאין כבודו להנהיג לפניו בהמות שהוא פטור מלהשיב, נמצא כבוד הזקן דוחה את הכתוב לא תוכל להתעלם]. ת"ר ולאחותו מה ת"ל וכו'. פי' ולאחותו מה ת"ל בנזיר. כלומר לאחיו אינו מטמא לאחותו לא כ"ש, א"כ מה ת"ל ולאחותו, הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו. שבשתיהן אע"פ שהן מצוות עשה שהוא חייב עליהן כרת כדתנן בכריתות הפסח והמילה מצות עשה והן בכרת, דכתיב וערל זכר אשר לא ימול וכו', וכתיב וחדל לעשות הפסח ונכרתה וגו', ושמע שמת לו מת יכול טמא אמרת לא יטמא. דייקינן מדכתיב והאיש אשר הוא טהור וגו' ומן ערל זכר אשר לא ימול, כלומר אינו רשאי להטמא למתו ולבטל המצות. יכול אף למת מצוה לא יטמא, שאם נטמא נמצא בטל מן המצוה ת"ל ולאחותו, הנה הנזיר מצוה שלא להטמאות וכתיב ולאחותו מופנה ללמד ממנה לאחותו אינו מטמא אבל מיטמא למת מצוה אע"פ שמבטל העבודה.

רב נסים גאון

התלמיד. וזה שאמרו יצאת בת קול ואמרה מה לכם אצל ר' אליעזר שהלכה כמותו בכ"מ ראיתי בו ב' תשובות האחת כי בת קול לא אמרה שהלכה כמותו בדבר זה אלא בכל מקום שהם הוא שאמרה ואיפשר לומר כי בכל מקום זולתי זה המקום היתה כוונתה או מה שדומה לו שטעמו שאין הלכה כר' אליעזר בזה הדבר ויהיו דברי בת קול נכוחים וקיימים והשניות שלא היתה הכונה אלא לנסות את החכמים אם יניחו הקבלה שבידם והגמרא שבפיהם בשביל בת קול ואם לאו ודומה למה שכתב (דברים יג) כי מנסה ה' אלהיכם אתכם

והנה נודע עם כל זאת בירור קבלתם וזה שאמר ר' יהושע (דברים ל) לא בשמים היא כלומר כי תורת ה' תמימה וכבר נתנה לנו בסיני והודיענו כי אינו מחליף ממנה דיבור אחד ואין בתורתנו חסרון ולא ספק כדי שנצטרך אל ראיה מן השמים וכל מקום בתלמוד שיש בו רו' יהושע היא דאמר אין משגיחין בבת קול מיכן היא עיקרו והברכה שבירכוהו לר' אליעזר שהיא כינוי לנידוי פירשו במסכת סנהדרין בסוף פרק ד' מיתות (דף סח) כי בשעת פטירתו התירוהו כמו שאמרו עמד ר' יהושע על רגליו ואמר התר הנדר התר הנדר:

הענודים בשורה הפנימיים פטורין. במס' סנהדרין בפרק כהן גדול (די"ט) אמרינן אמר ר' מנשיא בר עות שאילית את ר' יאשיה רבה מבית עילמין דהוצל ואמר לי אין שורה פתוחה מיו"ד בני אדם ואין אבלים מן המנין: **תרגמה** ר' אבא בבית הפרס דרבנן. איתיה לפירושא דבית הפרס במס' אהלות (פרק יח מ"ב) במתניתין ובתוספתא (פרק יז) ובפרק משקין בית השלחין (מו"ק ד"ה) תניא ג' בית הפרס הן שדה שאבד בה קבר ושדה בוכין מאי שדה בוכין א"ר יהושע בר אבא משמיה דעולא שדה שמפשירין בה מתים וטעמא מאי אמר רב חסדא אמר אבימי משום יאוש בעלים נגעו בה ופרישו קמאי ומאי היא בית הפרס שדה שנחרש בה קבר

העומדים בשורה וכו': [ו]ת"ר [א]שורה הרואה פנימה פטורה ושאינה רואה פנימה חייבת רבי יהודה אומר הבאים מחמת האבל פטורין מחמת עצמן חייבין: אמר רב יהודה אמר רב [ב]המוצא כלאים בבגדו פושטן אפי' בשוק מ"ט [1]אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' [ג]כ"מ שיש חלול השם אין חולקין כבוד לרב מתיבי [ד]קברו את המת וחזרו ולפניהם ב' דרכים אחת טהורה ואחת טמאה בא בטהורה באין עמו בטהורה בא בטמאה באין עמו בטמאה משום כבודו אמאי לימא אין חכמה ואין תבונה לנגד ה' תרגמה רבי אבא בבית הפרס דרבנן דאמר [ה]רב יהודה אמר שמואל [ה]מנפח אדם בית הפרס והולך ואמר רב יהודה בר אשי משמיה דרב [ו]בית הפרס שנדש טהור ת"ש דאמר ר' אלעזר בר צדוק [ז]מדלגין היינו על גבי ארונות של מתים לקראת מלכי ישראל ולא לקראת מלכי ישראל בלבד אמרו אלא אפי' לקראת מלכי עכו"ם שאם יזכה יבחין בין מלכי ישראל למלכי עכו"ם אמאי לימא אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' כדרבא דאמר רבא דבר תורה אהל כל שיש בו חלל טפח חוצץ בפני הטומאה ושאין בו חלל טפח אינו חוצץ בפני הטומאה ורוב ארונות יש בהן חלל טפח וגזרו על שיש בהן משום שאין בהן ומשום כבוד מלכים לא גזרו בהו רבנן ת"ש [ח]גדול כבוד הבריות שדוחה [את] לא תעשה שבתורה ואמאי לימא אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' תרגמה רב בר שבא קמיה דרב כהנא בלאו [2]דלא תסור אחיכו עליה לאו דלא תסור דאורייתא היא אמר רב כהנא [ט]גברא רבה אמר מילתא לא תחיכו עליה כל מילי דרבנן אסמכינהו על לאו דלא תסור ומשום כבודו שרו רבנן [י]ת"ש [3]והתעלמת מהם פעמים שאתה מתעלם מהם ופעמים שאין אתה מתעלם מהם הא כיצד אם [יא]היה כהן והיא בבית הקברות או היה זקן ואינה לפי כבודו או שהיתה מלאכתו מרובה משל חברו לכך נאמר והתעלמת אמאי לימא אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' שאני התם דכתיב והתעלמת מהם וליגמר מינה [יב]איסורא מממונא לא ילפינן ת"ש [4]ולאחותו [יג]מה תלמוד לומר הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ושמע שמת לו מת יכול יחזור ויטמא אמרת לא יטמא יכול כשם שאינו מטמא להם כך אינו מטמא למת מצוה ת"ל ולאחותו לאחותו הוא דאינו מטמא אבל

הרואה פגימה. אם חלל ההקף לאחורי שורה הפנימית והאבל יושב שם: **מחמת עצמן.** ולא מחמת כבוד שלא בא לגנאם אלא לראות את המתעורע: **אין חכמה.** תשובה נגד ה': **אחת טמאה.** שיש בה קבר: **בא בטהורה.** האבל: **באין בפרס.** דלא מטמא אלא מדרבנן[ט] והוא שהה שנתרחק בו קבר וחשו חכמים שמא דלדלו כלי המתרישה את שעלמות והדורס עליה' מסיטון ועשה כשעורה מטמא במגע ובמשא ולא באהל וכיון דמדרבנן הוא לאסור רבנן הוא דאלוה ליקרייהו גבי אבל: **מנפח אדם.** לפניו שאם היה שם עצם ירתנו לפי דאורייתא הוא לא הוינן מזלזלינן בה כולי האי לאיסמך אנפיתה. והך דציקה לעושה פסח איסתרי ולא לאוכלי תרומה כדאמרינן בחומר בקדש (מגיגה דף כה:): **שנדש.** כרגליס: [י]**נקרא מלכי ישראל.** הרי לכבוד הבריות עובדים על נפש לא יטמא (ויקרא כא) דהא ר' אלעזר בר לוזק כהן הוה כדאמרינן בבכורות (דף לו.): **מדלגין.** מאהרן לאהרן: **דבר תורה.** הלכה למשה מסיני: **אינו חולץ בפני הטומאה.** דנקראת טומאה לגולה ובוקעת ועולה: **אם לא תעשה.** קס"ד כל ל"ת קאמר: **בלאו דלא תסור וגו' אחיכו עליה.** אינהו סבור לאפי' אמרו לו דבר תורה והוא עומד בפני הכבוד יעבור עליו והא האי נמי דאורייתא הוא: **כל מילי דרבנן וכו'.** והכי קאמר להו דבר שהוא מדברי סופרים נדחה מפני כבוד הבריות וקרי ליה ל"ת משום דכתיב לא תסור. ולקא קשיא לכו דאורייתא הוא רבנן אמלוה ליקרייהו לעבור על דבריהם היכא דאיכא כבוד הבריות כגון לטלטל בשבת אבנים של בית הכסא לקנות (שבת דף פח:) או מי שנפסקה לילית עליתו בכרמלית לא אלריכו להנית עליתו שם וליכנס לביתו ערום (ממנות דף לח.): **והיא נבית הקברות.** האבדה: **ואיכא לפי כבודו.** אין האבדה תשובה לפי כבודו להשיבה: **או שהיפה מלאכתו מרובה.** שדמי בטול מלאכתו לדלוף אחריה יתיריס עול דמי האבדה ולא ירלו הבעלים להשיב לו יותר ממה שמשיב להם ומלאה הוא מפקד: **ונגמר מינה.** לגבי כלאים דאמרן פושטן אפילו בשוק: **ממונא.** קל ומחיסורא: **ולאחותו מה תלמוד לומר.** בנזיר כתיב[כ] כל ימי הזירו לה' על נפש מת לא יבא וסמיך ליה לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא יטמא להם דהא כולהו בכלל על נפש מת לא יבא היו ולמה יצאו לאביו פרט למת מצוה לאמו מה תלמוד לומר משום מת מצוה לא אילטריך דמלאביו נפקא ודרשי ליה בספרי ללמוד שאם היה נזיר זה כהן דהוו עליה שתי קדושות אף הוא לאמו הוא דלא יטמא אבל מטמא הוא לאמת מצוה לאחיו מה תלמוד לומר הרי שהיה כ"ג והוא מזיר אף הוא לאחיו לא יטמא אבל מטמא לאמת מצוה ולאחותו מה תלמוד לומר אם אינו מזיר מה תלמוד לומר לגופיה לא אילטריך ולהתיר מת מצוה דמלאביו נפקא אלא לאמו לאחיו אבל מטמא הוא לאמת מצוה לאחיו מה תלמוד לומר הרי שאם היה כ"ג ומזיר והלך לשחוט פסחו ונמול את בנו דאיכא מצות טובא אפ"ה לאחותו הוא לאיתו מטמא לאמת מצוה: **אמרת לא יטמא.** מפני שקפץ על אדם שהוא מזיר וכהן גדול ועושה פסח ממש דעושה פסח גרידא דשאי לטמא לקרוביו ואיתמה דזבחים (פי"ב דף ק.) גבי מתיבתא דיוסף הכהן שמתה אשתו בערב פסח וטמאוהו אחיו בע"כ ופריך מהא ברייתא דהכא דקתמר לא יטמא[יא] ומאי פריך דילמא שאני הכא דמיירי דכל קדושות אלו גו[יב] כדפרישי' אבל עושה פסחו גרידא אימא דשאי לטמא על כן נראה לפרש אמרת לא

מסורת הש"ס

ט) תוספתא פ"ג שמחות פ"ג, ב) [עיין] שם. סנהדרין פב. שבועות ג:), ג) עיין דף ג: פסחים דף לב: מו"ק דף ה: חגיגה דף כה: כתובות דף מח: בכורות דף כט. נדה דף מז. [ועיין בכל המקומות ומתמה שיש נוסחאות בתוספות], ד) מנחות דף לז: [שבת דף: נד: מגילה ג: עירובין מח:], ה) [עיין דף נה: נדה דף נ:], ו) סנהדרין דף יח: כ"מ דף ב., ז) [כתובות מ: מו: קדושין ג: כ"מ כ:], ח) מגילה ג: מיר מח: סנהדרין לה: זבחים ק., ט) [כתובות מח:], י) [ד"ה לקיחת אחר ד"ה מלדגין], כ) [במדבר יז], ל) [יומא עב:], מ) [חולין עב.], נ) [וכתוספתא פ"ג דמקוה], ס) [בשבת קנב: ד"ה עד שיתפה כתבו תוס' ביאור ליאוה ס"ש וע"ע תוס' כתובות דף ד: ד"ה עד ותוס' סוטה כב. ד"ה ולא ותוס' סנהדרין מז: ד"ה מפיקמוס, ע) [וע"ע תוס' מיר נג: ותוס' ב"ב ק: ד"ה ורומן],

תורה אור השלם

1. אין חָכְמָה וְאֵין תְּבוּנָה וְאֵין עֵצָה לְנֶגֶד יְיָ: משלי כא ל
2. עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לְךָ תַּעֲשֶׂה לֹא תָסוּר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל: דברים יז יא
3. לֹא תִרְאֶה אֶת שׁוֹר אָחִיךָ אוֹ אֶת שֵׂיוֹ נִדָּחִים וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ:
דברים כב א
4. לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לְאָחִיו וּלְאַחֹתוֹ לֹא יִשְׁמָּא לָהֶם בְּמֵתָם כִּי נֵזֶר אֱלֹהָיו עַל רֹאשׁוֹ: במדבר ו ז

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לתמת וכו' נמי מצוה שיש בה כמ"ל: (ב) תוס' ד"ה מלדגין וכו' תימה לפ"ה דאמרינן פ"ק דערובין אין עליין מ"ל. ותיתם נמי נמתק: (ג) **בא"ד** כפוי לארון. נ"ב עי' כתוכו: ד: בד"ה עד שיתפוס וכ"ש שאל קנב: מפור' יותר וע"ש: (ד) ד"ה ריש וכו' עופא על עופא **ברום** עופא וכו' אלא כשים:

מוסף תוספות

א. הרי הוא מתאהל על הגגלל. מאירי. ב. [ד]אע"ג דגולל מטמא באהל מ"מ היו יכולים לדלג ולטמאות עצמן מגולל. תוס' סנהדרין מז: ד"ה משיתפוס. ג. דעל חצי לוג דם נזיר מגלח. שם. ד. ולכן כהן מוהזר כיון שנזיר מגלח עליה. תוס' ר"י מילילון. ה. ושפיר קא חייק. שם. ו. אלמא חוצצת להצילו מה שבתורה. רשב"ם. ז. [ו]אינו טמא אלא צד החבית שהוא לצד חוץ כדין גולל. שם. ח. שהיא אבן גדולה, ולשון גולל שייך על האבן כדכתיב וגללו את האבן. תוס' מנחות ד: ד"ה עד. ט. שפעמים אחר שסתמו את הקבר, ומסתתין את האבן, קושרין את הבהמה שנשאה אותה אבן על הקבר לסימן שיכינו את הקבר עד שיניחו המצבה לשם. מאירי. י. יותר יש טומאה כשהוא פותח טפח כיון שהוא סתום, דאילו לא היה פותח טפח לא היתה טומאה בוקעת ועולה אלא כנגדה, והשתא כשהוא פותח טפח הוי כאילו כל ארכו ורחבו מלא טומאה ובוקעת ועולה אפי' שלא כנגד הטומאה. תוס' ר"ש ק: ד"ה ורומן. יא. [ד]אלמא טומאת קרובים אינה דוחה קרבנותיו. רשב"ם מגילה ג: יב. שהוא כ"ג ונזיר. תוס' זבחים ק. ד"ה הרי.

רב נסים גאון

ועד כמה [אהלות פי"ז מ"א] ק' אמה לכל רוח ורוח דקבר משוי בית הפרס מקום הקבר טומאה דאורייתא דיאך דנחרש טומאה דרבנן דלמא איכא עצם כשעורה אי נמי אית ביה עפר בית הקברות לפי שאי אפשר לעצם כשעורה

שלא נישוף ברגל עיקרה בספרי (פ' חקת) וכל הנוגע בעצם זה עצם כשעורה וכך העתיקו משמו של נביא עליו השלום דאמרינן (נזיר נז) עצם כשעורה הלכה ואמרינן תו [שיירזבין ד] שיעורין חציצין ומחיצין הלכה למשה מסיני שיעורין דאורייתא ניגנה דכתיב (דברים ח) ארץ חטה ושעורה ומפרשי לה שעורה עצם כשעורה (דמסקין) הילכתי ניגנה ואסמכינהו רבנן אקראי ואיתה נמי בסדר טהרות במתני' דפריקא קמא באהלות [משנה ג] אלו מטמאין במגע ובמשא ואין מטמאין באהל עצם כשעורה וכו' מכלל דאי לא הוה ביה כשעורה אינו מטמא ובפרק יום הכפורים (יומא דע"ט) אמרינן בעי רב אשי עצם כשעורה שאמרו בקליפתה או בלא קליפתה בלחה או ביבשה ואמר רב פפא לחה שיבולת מיקריא בלא קליפתה [עי' נדרים דף מ"א] ערסן מיקרי: ת"ש ולאחותו מה תלמוד לומר הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו. הא ברייתא אהא קרא קיימא דאזהר ביה רחמנא לנזיר מליטמא כדכתיב (במדבר ו) לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא יטמא זה שדבר הכתוב בכל אלו הקרובין צריך היה הדבר להזכיר את כולם שאי אפשר שיזכיר דבר שאין בו תלמוד כדכתיב (דברים לב) כי לא דבר רק הוא מכם ואין לנו דרך לידע לאיזה תלמוד נכתבו כולם אלא מקבלת החכמים ז"ל לפי שאם באנו

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

אבל מטמא הוא למת מצוה. והוא כבוד הבריות ודומה דבר תורה: אבל ואל תעשה שאני. דברים רבים המיון בעקור דבר תורה מפני קייג ומפני כבוד הבריות היכא דליכא לאיסור אלא יושב במקומו ודבר תורה נעקר מאליו כגון תקיעת שופר ולולב בשבת וסדין בציצית ולכוותייהו טוהא בינמות (דף 5:) אבל מעקר בידים לא הלוגש כלאים עוקרו במעשה ממש שהוא לוגשו. וטומאת גופיה שהותרה לכהן ולנזיר ליטמא למת מצוה דקא מעקר בידים מפני כבוד הבריות דלאו אב ואל תעשה הוא. היינו טעמא דלא גמרינן מיניה להתם לאו (ב) כבוד הבריות הוא דלמי לא תעשה ידיה ולהה הזהיר בלאוכתו: **בנזיקין הוא.** לא היו גדולים בכל גמרא של ד' סדרים אלא (ג) בתלת בני אלנו. והאי מילתא נקט הכא משום דמיירי שמוסרין נפשם על קדושת השם ועל השמת אויבי נמי במי שמבזה עצמו על קדושת השם לפשוט כלאים בשוק: **הא אשה שהוצרכה יבא לו זיפים שבכנף בטרפיהן.** מתנה היא במס' עוקצין (ד): **טהורים.** שמוסקרין זיתים עם הענין כדי לאחזן בהן דהוו להו עלין יד לזיתים להבין להם טומאה כדאמרינן בהעור והרוטב (מולין קיח). שהיד מגיע טומאה על האוכל ואם כבשן בטרפיהן בחומץ בטלה תורת יד מן הענין לפי שהכבישה מרקבתן ומרכבתן ואינן ראוין שוב לאחוז בהן: **הויות דרב ושמואל קא חזינא הכא.** כלומר טעם המשניות הללו קשה עלי בכל הקושיות שהיו שני רבותי מתקשין בהן בכל הגמ': **כתליסר מתיבתא.** בי"ג פנים יש בגיניו מתנה ובריתא של שש סדרים ומסקת עוקצין גם היא בי"ג פנים כגון מתנת רבי ור' מייא ומתנת בר קפרא ולוי ותנא דבי שמואל והכי אמרינן במסכת נדרים (דף מא.) רבי מתני הלכתא בי"ג פנים: **ברבנלא.** שם לבוש חשוב כמו פטשיהון וכרבנלהתון (דמיאל ג): **מתון מתון.** לשון מאמן: **ד' מאות.** ב' פעמים ב' מאות כלומר השם גרס לי. לשון אחר מתון מתון לשון המתנה אם המתנתי הייתי משתכר ד' מאות זוז: **כי קאקי חיורי.** חוזיים לבנים: **ר' יוחנן.** אדם יפה תואר היה דאמרי' בהשוכר את הפועלים (ב"מ דף פד.). שופריה דר' אלנו מעין שופריה וכו': **עולי עין.** מסולקין מן העין שאינה שולטת בהן: **אלא ראתה לזון.** ליהנות מתשת אדוניו: **מתני' נשים ועבדים וקטנים פטורים מק"ש.** שהיא מ"ע שהזמן גרמא וקי"ל בקדושין (דף כט.) דנשים פטורות מדאורייתא. ותפילין נמי מ"ע שהזמן גרמא דסבר לילה ושבת לאו זמן תפילין נינהו (ה): **קטנים.** אפי' קטן שהגיע לחנוך לא הטילו על אביו לחנכו בק"ש לפי שאינו מצוי תמיד כשמגיע זמן ק"ש: ומן

נתינת טעם יש דבטליהו מתורת יד לכן נראה לפרש דטהורים משום דאותן עלין לא תשיבי אוכל שאינן לאכילה אלא ע"י שאותה כבישה בקדרה שלא נכבשו אלא לנראה מה שכבש העלין עמהן לא כבשן אלא לנראות שהזיתים נאים וחדשים ומשום הכי טהורים. אבל כבשן להיות ראוין לאכילה משעה שיהו מתוקנין לראיית אכילה טמאים: **תליסר מתיבתא.** יש מפרשין תליסר ישיבות יש בנו שבתלמיד ותליסר לאו דוקא אלא לשון הרגיל בגמ' כמו תליסר (מולין מד:) זוזי פשיטי ורש"י פי' בע"ח (ה): **וקטנים פטורין מק"ש.** פירש הקונטרס קטן שהגיע לחנוך ולא נהירא (ו) דהא פ' לולב הגזול (סוכה דף מב.) אמרי' קטן היודע לנענוע תפילין אביו חייב לקנות לו תפילין אלמא כשהגיע לחנוך דשייכי ביה תפילין חייב בתפילין ובק"ש נמי יש לחייבו יותר מ מסתמא מדאשכחן התם קטן היודע לדבר אביו מלמדו תורה ופסוק ראשון של ק"ש ונראה לר"ת דמיירי בקטן שלא הגיע לחנוך ומיהו סיפא דקתני ומחייבין בתפלה היה ר"י ר"ל דמיירי בקטן שהגיע לחנוך דאי לא הגיע לא הוו להו לחייבו בתפלה ולא נהירא דאם כן לא הוו לה קטנים דומיא דנשים ועבדים שפטורים בכל ענין וקטנים אינם פטורים אלא בשלא הגיע ואין יודע לנענוע תפילין ופי' ר"ת דודאי מיירי הכל בקטן שלא הגיע לחנוך ומחייבין דסיפא קאי אנשים ועבדים לאחר אבל בשלא הגיע לחנוך ופ"ת ג"כ אמאי תנא קטנים בהדי נשים ועבדים כיון דאין שוין דדפרישית וי"ל דכן דרך התנא לשנות יחד נשים ועבדים וקטנים שלא הגיעו לחנוך[ז] כמו[ח] נשים ועבדים וקטנים פטורים מסוכה (סוכה דף כח.): בתפלה

[א] אבל מטמא הוא למת מצוה אמאי לימא אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' שאני התם דכתיב ולאחותו וליגמר מינה [ב] שב ואל תעשה שאני: אמר ליה רב פפא לאביי מאי שנא ראשונים דאתרחיש להו ניסא ומאי שנא אנן דלא מתרחיש לן ניסא [ג] אי משום תנויי בשני דרב יהודה כולי תנויי בנזיקין הוה ואנן קא מתנינן שיתא סדרי וכי הוה מטי רב יהודה בעוקצין [ד] האשה שכובשת ירק בקדרה ואמרי לה [ה] זיתים שכבשן בטרפיהן טהורים אמר הויות דרב ושמואל קא חזינא הכא ואנן קא מתנינן בעוקצין תליסר מתיבתא ואילו רב יהודה כי הוה שליף חד מסאניה אתי מטרא ואנן קא מצערינן נפשין ומצוה קא צוחינן ולית דמשגח בן אמר ליה קמאי הוו קא מסרי נפשייהו אקדושת השם אנן לא מסרינן נפשין אקדושת השם כי הא דרב אדא בר אהבה חזייה לההיא כותית דהות לבישא [ו] כרבלתא בשוקא סבר דבת ישראל היא קם קרעיה מינה אגלאי מילתא דכותית היא שיימוה בארבע מאה זוזי א"ל מה שמך אמרה ליה מתון אמר לה מתון מתון ארבע מאה זוזי שויא: רב גידל הוה רגיל דהוה קא אזיל [ז] ויתיב אשערי דטבילה אמר להו הכי טבילו והכי טבילו אמרי ליה רבנן לא קא מסתפי מר מיצר הרע [ח] אמר להו דמיין באפאי כי קאקי חיורי [ט] ר' יוחנן הוה רגיל דהוה קא אזיל ויתיב [י] אשערי דטבילה אמר כי סלקן בנות ישראל ואתיין מטבילה מסתכלן בי ונהוי להו זרעא דשפירי כוותי אמרי ליה רבנן לא קא מסתפי מר מעינא בישא אמר להו אנא [יא] מזרעא דיוסף קא אתינא דלא שלטא ביה עינא בישא דכתיב [1] בן פורת יוסף בן פורת עלי עין ואמר רבי אבהו אל תקרי עלי עין אלא עולי עין רבי יוסי ברבי חנינא אמר מהכא [2] וידגו לרוב בקרב הארץ מה דגים שבים מים מכסין עליהם ואין עין הרע שולטת בהם אף זרעו של יוסף אין עין הרע שולטת בהם ואב"א עין שלא רצתה לזון ממה שאינו שלו אין עין הרע שולטת בו: **מתני'** [ב] נשים ועבדים וקטנים פטורין מק"ש ומן

לא יטמא אפי' עושה פסחו גרידא[א] ומ"ת מהיכא פטיטא ליה אמרת לא יטמא ומ"ל דכפיפא"ל דלא אתי עשה שאין בו כרת כטומאת קרובים וילחה עשה שיש בו כרת כגון עושה פסח וגם מילה שייך בה כרת וא"ת התם דפריך על מעשה דיוסף הכהן מנ"ל [נתלמודא] דהכא מיירי בעושה פסחו לאוד וי"ל מדלא כייל גבי עושה פסחו כמו גבי אחרים מי שהיה טמא וזכהן הדיוט דמעיקרא נקט זיר לאוד ואח"כ זיר וכהן הדיוט וכו' וא"ת מנא ליה [ג] (נתלמודא) דהאי קרא בעושה פסחו ומנו את בנו הא קרא כתיב בזיר וי"ל אם אינו ענין בזיר דהא כתיבי פסוקים אחריים דטמטמא בתת מצוה תנהו ענין לחולך לשחוט פסחו וכו'. והשר מקולי מייאב פירש"י דמיירי הכא דיש בו כל הקדושות הללו כו' ומ"מ פריך התם גבי יוסף הכהן[ב] דע"כ אף בעושה פסח גרידא אינו ראוי לטמא דאי ס"ד עושה פסח מטמא לקרובים. ולאחותו למה לי למימר דטמטמא למת מצוה כיון דטמטמא לקרובים אלמא עושה פסחו אינו מעלה עליו שום חומרא טפי[ג] מ"ש פטיטא דטמטמא למת מצוה וכי תימא מכל מקום צריך קרא דטמטמא למת מצוה מפני שיש בו ג' קדושות זיר וכהן ועושה פסח[ד] ולעולם אימא לך דעושה פסח גרידא טמטמא לקרובים לא היא דהא כבר שמעינן מלאביו ולאמו ולאחיו דזיר וכ"ג לא מהני מידי למת מצוה מ"ש ע"כ קראי לא אלטריכו אלא למעלה דפסח ומה לי פטיטא דאי טמטמא לקרובים כ"ש למת מצוה ואע"ג דלאלטריך קרא דלאמו לכהן הדיוט וזיר דטמטמא למת מצוה אע"ג דכתב קרא דטמטמא לקרובים ואלטריך קרא שהן ג' קדושות אע"ג דשמעינן כבר דמעלה דזיר לא מהני מידי למת מצוה מלאביו[ה] ה"מ כהן דקדושתו קדושת עולם ומשום הכי יש לנו לומר כי יש לו שתי קדושות דעפי קדושה ולכך אלטריך קרא אבל עושה פסח שקדושתו לפי שעה אם אתה מעיר לו לקרובים ה"מ למת מצוה מכ"ש דמאי חזית ליתן לו קדושה טפי גבי מת מצוה יותר מן הקרובים. ג"ש יש לפרש בקושי הברייתא מדתניא גרידא על יסראל זיר ואח"כ זיר וכהן הדיוט ואח"כ זיר וכ"ג ואח"כ מסברא יש לנו לומר (כי יש) דאיכו מעמא לקרובים כמו זיר וכלהו אינך ודוק מעמלך: **שב ואל תעשה שאני.** ומ"ת זיר וכ"ג קום עשה הוא דיטמא למת[ו] ותיכן דס"ל דקרא גבי לן דלאו דלא יטמא לא נאמר גבי מת מצוה ולא נהירא דא"כ כל מקום דאמרי' שעשה דוחה ל"ת לקרי שב ואל תעשה וכו' והיאך קרי ליה דמייב אימא שאינו דמייב דהתם לא נאמר אלא ועוד דהא מילה ותמיד ופסח דדמו שבת כדאמרינן פרק אלו דברים (פסחים דף קט:) אלמא מקרי שפיר דמייב[ז]. אלא נראה דמזיר לא נאמרינן דמה לנזיר שכן ישנו בשאלה וכן מהכן מה לכהן שכן לאו שאינו שוה בכל[ח]: **זיתים שכבשן בטרפיהן טהורים.** פירש הקונטרס כיון דכבשן בקדרה בטלים מתורת יד להבינא עומאה ולא נהירא דא"כ מאי האי דקאמר עלה שלא נכבשו אלא למראה מה שכבשן בקדרה שלא נכבשו אלא למראה כלומר מה שכבש בקדרה שלא נכבשו אלא לנראה מה שכבש העלין עמהן לא כבשן אלא להראות שהזיתים נאים וחדשים ומשום הכי טהורים. אבל כבשן להיות ראוין לאכילה משעה שיהו מתוקנין לראיית אכילה טמאים: **תליסר** מתיבתא. יש מפרשים תליסר ישיבות יש בנו שבתלמיד ותליסר לאו דוקא אלא לשון הרגיל בגמ' כמו תליסר (מולין מד:) זוזי פשיטי ורש"י פי' בע"ח (ה): **וקטנים פטורין מק"ש.** פירש הקונטרס קטן שהגיע לחנוך ולא נהירא[א] דהא פ' לולב הגזול (סוכה דף מב.) אמרי' קטן היודע לנענוע תפילין אביו חייב לקנות לו תפילין אלמא כשהגיע לחנוך דשייכי ביה תפילין חייב בתפילין ובק"ש נמי יש לחייבו יותר[ב] מסתמא מדאשכחן התם קטן היודע לדבר אביו מלמדו תורה ופסוק ראשון של ק"ש ונראה לר"ת דמיירי בקטן שלא הגיע לחנוך ומיהו סיפא דקתני ומחייבין בתפלה היה ר"י ר"ל דמיירי בקטן שהגיע לחנוך דאי לא הגיע לא הוו להו לחייבו בתפלה ולא נהירא דאם כן לא הוו לה קטנים דומיא דנשים ועבדים שפטורים בכל ענין וקטנים אינם פטורים אלא בשלא הגיע ואין יודע לנענוע תפילין ופי' ר"ת דודאי מיירי הכל בקטן שלא הגיע לחנוך ומחייבין דסיפא קאי אנשים ועבדים לאחר אבל בשלא הגיע לחנוך ומ"ת מ"ש קטנים בהדי נשים ועבדים כיון דאין שוין דדפרישית וי"ל דכן דרך התנא לשנות יחד נשים ועבדים וקטנים שלא הגיעו לחנוך[ד] כמו[ג] נשים ועבדים וקטנים פטורים מסוכה (סוכה דף כח.): בתפלה

מסורת הש"ס

א) עי' תוס' ב"מ ל: ד"ה אלא ותוס' שבועות ל: ד"ה אבל ועי' יבמות 5: תוד"ה קולבון, ב) תענית דף כו: סנהדרין כו: ע"ש, ג) מהרות פ"ג משנה ה, ד) עוקצין פ"ג משנה ה (ועי' רש"י סנה' קו: ורש"י בתענית כד:), ה) (פי' נגד אדום כגון כרבלתא דתרגגולא שאין דרך בנות ישראל להתכסות בו שהוא פריצות ומביא לדבר עבירה. ערוך), ו) ב"מ פד. [כל הענין] וע"ש, ז) (עי' תוס' ב"מ פד. ד"ה יתיבן), ח) (לקמן נה: פוטה לו: ב"ב קיח:), ט) (ובמקדרין ובתענית פירש"י במקד מיקון ע"ש), י) (עי' רש"י דתענית כד: ובמנהדרין קו:), יא) (עירובין נו:), יב) (רש"ש מ"ז), יג) (ע"ע רש"י שבת קיט. ד"ה מריסר ול"ל מליסר ותוס' ב"ב קנ: ד"ה עליסא ורש"י ותוס' מולין נה: ד"ה מריסר ול"ל מליסר,

תורה אור השלם

1. בֶּן פֹּרָת יוֹסֵף בֶּן פֹּרָת עֲלֵי עָיִן בָּנוֹת צָעֲדָה עֲלֵי שׁוּר:
בראשית מט כב
2. הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל רָע יְבָרֵךְ אֶת הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ:
בראשית מח טז

הגהות הב"ח

(א) גמ' לא קא מספקי מר מילר הרע. ל"נ הא דלא אמרו ליה מעינא ביאה כדאמרי' גבי ר' יוחנן הייט משום דר"ש הוו מסתכלי ביה ושייך ביה עינא ביאה משא"כ רב גידל אבל קביל אמאי לא אמרי לי"ש לא מסתפי מר מילר הרע וי"ל משום דר"ש עפעפיו מכסין את עיניו ולא ראה כדאי' בתענית דף ט. כעובדא דיוקא דל עיניה וחזא וכן בב"ק דף קיז. אמר לה אלו לי עינא: (ב) רש"י ד"ה בנ אבל אל תעשה וכו' דהתם לאו משום כבוד הבריות וכו' בדמייתן:

גליון הש"ם

גמ' רב גידל הוה רגיל כו' ויתיב כו'. עי' תו' ספקיס קי ע"ש ד"ה הכי מאן:

מוסף רש"י

הובא בסוף המסכת.

מוסף תוספות

א. ואינו לא כ"ג ולא נזיר. תוס' סנהדרין לה. ד"ה הכי. ב. היאך מאוהבו לאשתו. תוס' הכא"ש. ג. [ד]השתא טומאת קרובים קלה שאינה דוחה נזירות, דוחה אותה, מת מצוה חמור שדוחה נזירות אינו דין שידחה. רשב"ם מגילה ג: ד. דסד"א דאע"ג דנזירות וכו' כל חד וחד באפי נפשיה מידחי מקמי מת מצוה כי קיימי אהדדי לא מידחו. שם. ה. [ן]כיון דשרא ליה בנזיר מאי קדושה אתוסבא ביה דאצטריך קרא למשרי ביה מת מצוה, והלא טומאת קרובים דוחה כהונה, אלא כיון דאיתוספא ביה קדושת כהונה אע"ג דקילא קרא קרא למשרי לטמא למת מצוה, ה"ת נמי שחיטת פסחו דקילא, דטומאת קרובים דוחה אותו, בני קרא למשרי כיון דאיתוספא עליו חובת שחיטת פסחו. תוס' הכא"ש. ו. ועוברים על מצות לא תעשה מפני כבודו. שיטמ"ק. ז. אע"פ שלא מצינו מעולם שאסרה אותן התורה בשבת. רשב"ם. ח. הילכך כל אחד מהן קל הוא ונדחה מפני כבוד הבריות, ולא שייך הכא למילף מבינייהו. תוס' הכא"ש. ט. לענין פטור שם.

עין משפט נר מצוה

כה א מי"י פ"ג מהלכות אבל הלכה ח (וסי"ש מהל' אבל הל' כהן עוד ש"ש סימן יד"ד סימן שעב סעיף ב:

כו ב מי"י פ"ד מהלכות ק"ש (הל' ח) סמג עשין יח עוד וסי"ש מי"ת סימן ע סעיף ג כ:

רבינו חננאל

וליגמר מינה, שב ואל תעשה שאני. פי', לא ענש הקב"ה למיטמא ובטל מלעשות פסח, אלא ענש כרת לטהור ולמי שלא היה בדרך רחוקה ובישל ולא עשה פסח, ולא עבר המיטמא אלא מפני שגרם לבטל הפסח ויכול לעשות פסח שני. וזהו שב ואל תעשה שאני, כלומר קל הוא זה ולפיכך דחאו כבוד מת מצוה. אבל לאו דכלאים וכיוצא בו שהוא לאו גמור אינה נדחה מפני כבוד הבריות. וקי"ל דסדרן בציצית וכבשי עצרת ולולב ושופר והזאה וערל ואזמל הני כולהו שב ואל תעשה ניתה. וכן בסוף פרק האשה דפסחים ובהאשה רבה דיבמות. **זתים שכבשן בטרפיהן.** פי' זה המשנה בעוקצין וראש הפרק הוא זתים שכבשן בטרפיהם שהורים לפי שלא כבשן אלא למראה. והיה אומר לתלמידיו **הויות דרב ושמואל קחזינא הכא.** כלומר הלכה קשה היא וצריכה יגיעה כמו הויות דרב ושמואל. **כלהו תנויי בנזיקין הוה** פי', באותן הדורות לא היו יגעים אלא בדברים הקשים אבל השאר פשוטים היו להם ולא היו צריכין לטרוח בהן. פי' **אחר.** זתים שכבשן בטרפיהן וגנע שרץ לטרפיהן שהן חוץ לקדירה לא טימא למה שבקדירה. האשה כשכובשת ירק בקדירה ותולה ממנה ירק חוץ לקדירה וגנע בה שרץ אין מטמא למה שבקדירה. **ואנן קא מתנינן בעוקצין** י"ג **מתיבתא.** פי' י"ג אפי. ס"א מתיבתין ומפרשין ענייניה. **כי הא דרב אדא בר אהבה חזא להך איתתא דלבשה כרבלתא בשוקא.** פי', בגד אדום כגון כרבלתא דתרגגולא, שאין דרך בנות ישראל להתכסות בו שהוא פריצות ומביא לדבר עבירה. **היינו דאמרי אינשי מתון מתון** ארבע מאה זוזי שוי. פי' הממתין ואינו ממהר מרויח ת' זוזי. **רבי יוחנן הוה רגיל דהוה קא אזיל ויתיב אשערי טבילה אמר כי סלקן בנות ישראל ואתיין מטבילה מסתכלן בי וכו'.** שלא יפגעו בה כלב או חזיר או חמור או דבר טמא. **אל תקרי עין אלא עלי עין.** כלומר, בואי העין במקום אחר ואל תזיקני.

רב ניסים גאון

לעיין בהם מדרך דעתנו היה עולה על לבנו כי בהזכירו את האב שמעלתו למעלה מכולם והאם עם הבנים חייבים בכבודו לא היה צריך להזכיר את השאר והיינו אומרים אם ההזיר הכתוב מלטמא לאב שהוא עדיף מכולם כל שכן לשאר קרובין שהם פחותין ממנו ולא היינו יודעין מה צורך היה לו להזכיר האם והאח והאחות עד ששמענו קבלה של חכמים שבירורים ופירושים ואמרו כי לאביו ולאמו צריך הדבר להזכיר את שניהם שאם היה מזכיר את אחד מהן לא היינו למדין ממנו חברו לפי שכל אחד מהם יש לו מעלה מיוחדת לו ואינה כחברו שהאב עדיף מן האם שבנו מיוחס אחריו ולא אחר האם והאם יש לה יתרון על האב מפני שהיא ודאי אמו ואביו אינו ודאי אלא חזקה שאפשר שתונה אמו ותהר לזנונים ויהיה זה הבן מאיש אחר וזלתי בעלה ולפיכך הוצרך לומר לאביו ולאמו ואיתא במסכת נזיר בפרק כהן גדול ונזיר אינן טמאין לקרוביהן (דף פט:) לאביו ולאמו למה לי צריכא דאי כתב רחמנא אביו הוה אמינא היינו טעמא דלא מיטמא ליה משום דחזקה בעלמא הוא אבל אמו (היא) דודאי ילדתיה ליטמא לה ואי כתב רחמנא אמו הוה אמינא אמו היא דלא מיטמי לה דלא אזיל זרעה בתרה אבל אביו כיון דאמר רחמנא (במדבר א) למשפחותם ולבית אבותם אימא לא יטמא לא יטמא מעצמו ומ"ת מהיכא פטיטא ליה אמרת לא יטמא ומ"ל דכפיפא"ל דלא אתי עשה שאין בו כרת כטומאת קרובים וילחה עשה שיש בו כרת כגון עושה פסח וגם מילה שייך בה כרת וא"ת התם דפריך על מעשה דיוסף הכהן מנ"ל [נתלמודא] דהכא מיירי בעושה פסחו לאוד וי"ל מדלא כייל גבי עושה פסחו כמו גבי אחרים מי שהיה טמא וזכהן הדיוט דמעיקרא נקט זיר לאוד ואח"כ זיר וכהן הדיוט וכו' וא"ת מנא ליה [ד] (נתלמודא) דהאי קרא בעושה פסחו ומנו את בנו הא קרא כתיב בזיר וי"ל אם אינו ענין בזיר דהא כתיבי פסוקים אחריים דטמטמא בתת מצוה תנהו ענין לחולך לשחוט פסחו וכו'. והשר מקולי מייאב פירש"י דמיירי הכא דיש בו כל הקדושות הללו כו' ומ"מ פריך התם גבי יוסף הכהן[ב] דע"כ אף בעושה פסח גרידא אינו ראוי לטמא דאי ס"ד עושה פסח מטמא לקרובים. ולאחותו למה לי למימר דטמטמא למת מצוה כיון דטמטמא לקרובים אלמא עושה פסחו אינו מעלה עליו שום חומרא טפי[ג] מ"ש פטיטא דטמטמא למת מצוה וכי תימא מכל מקום צריך קרא דטמטמא למת מצוה מפני שיש בו ג' קדושות זיר וכהן ועושה פסח[ד] ולעולם אימא לך דעושה פסח גרידא טמטמא לקרובים לא היא דהא כבר שמעינן מלאביו ולאמו ולאחיו דזיר וכ"ג לא מהני מידי למת מצוה מ"ש ע"כ קראי לא אלטריכו אלא למעלה דפסח ומה לי פטיטא דאי טמטמא לקרובים כ"ש למת מצוה ואע"ג דלאלטריך קרא דלאמו לכהן הדיוט וזיר דטמטמא למת מצוה אע"ג דכתב קרא דטמטמא לקרובים ואלטריך קרא שהן ג' קדושות אע"ג דשמעינן כבר דמעלה דזיר לא מהני מידי למת מצוה מלאביו[ה] ה"מ כהן דקדושתו קדושת עולם ומשום הכי יש לנו לומר כי יש לו שתי קדושות דעפי קדושה ולכך אלטריך קרא אבל עושה פסח שקדושתו לפי שעה אם אתה מעיר לו לקרובים ה"מ למת מצוה מכ"ש דמאי חזית ליתן לו קדושה טפי גבי מת מצוה יותר מן הקרובים. ג"ש יש לפרש בקושי הברייתא מדתניא גרידא על יסראל זיר ואח"כ זיר וכהן הדיוט ואח"כ זיר וכ"ג ואח"כ מסברא יש לנו לומר (כי יש) דאיכו מעמא לקרובים כמו זיר וכלהו אינך ודוק מעמלך: **שב ואל תעשה שאני.** ומ"ת זיר וכ"ג קום עשה הוא דיטמא למת[ו] ותיכן דס"ל דקרא גבי לן דלאו דלא יטמא לא נאמר גבי מת מצוה ולא נהירא דא"כ כל מקום דאמרי' שעשה דוחה ל"ת לקרי שב ואל תעשה וכו' והיאך קרי ליה דמייב אימא שאינו דמייב דהתם לא נאמר אלא ועוד דהא מילה ותמיד ופסח דדמו שבת כדאמרינן פרק אלו דברים (פסחים דף קט:) אלמא מקרי שפיר דמייב[ז]. אלא נראה דמזיר לא נאמרינן דמה לנזיר שכן ישנו בשאלה וכן מהכן מה לכהן שכן לאו שאינו שוה בכל[ח]: **זיתים שכבשן בטרפיהן טהורים.** פירש הקונטרס כיון דכבשן בקדרה בטלים מתורת יד להבינא עומאה ולא נהירא דא"כ מאי האי דקאמר עלה שלא נכבשו אלא למראה מה שכבשן בקדרה שלא נכבשו אלא למראה כלומר מה שכבש בקדרה שלא נכבשו אלא לנראה מה שכבש העלין עמהן לא כבשן אלא להראות שהזיתים נאים וחדשים ומשום הכי טהורים. אבל כבשן להיות ראוין לאכילה משעה שיהו מתוקנין לראיית אכילה טמאים: **תליסר** מתיבתא. יש מפרשים תליסר ישיבות יש בנו שבתלמיד ותליסר לאו דוקא אלא לשון הרגיל בגמ' כמו תליסר (מולין מד:) זוזי פשיטי ורש"י פי' בע"ח (ה): **וקטנים פטורין מק"ש.** פירש הקונטרס קטן שהגיע לחנוך ולא נהירא[א] דהא פ' לולב הגזול (סוכה דף מב.) אמרי' קטן היודע לנענוע תפילין אביו חייב לקנות לו תפילין אלמא כשהגיע לחנוך דשייכי ביה תפילין חייב בתפילין ובק"ש נמי יש לחייבו יותר[ב] מסתמא מדאשכחן התם קטן היודע לדבר אביו מלמדו תורה ופסוק ראשון של ק"ש ונראה לר"ת דמיירי בקטן שלא הגיע לחנוך ומיהו סיפא דקתני ומחייבין בתפלה היה ר"י ר"ל דמיירי בקטן שהגיע לחנוך דאי לא הגיע לא הוו להו לחייבו בתפלה ולא נהירא דאם כן לא הוו לה קטנים דומיא דנשים ועבדים שפטורים בכל ענין וקטנים אינם פטורים אלא בשלא הגיע ואין יודע לנענוע תפילין ופי' ר"ת דודאי מיירי הכל בקטן שלא הגיע לחנוך ומחייבין דסיפא קאי אנשים ועבדים לאחר אבל בשלא הגיע לחנוך ומ"ת מ"ש קטנים בהדי נשים ועבדים כיון דאין שוין דדפרישית וי"ל דכן דרך התנא לשנות יחד נשים ועבדים וקטנים שלא הגיעו לחנוך[ד] כמו[ג] נשים ועבדים וקטנים פטורים מסוכה (סוכה דף כח.): בתפלה

ליטמי ליה קמ"ל ועוד אמרו (שם דף פח) אם הוצרך לומר אביו ואמו למה הזכיר עוד את אחיו והלא אין צריך להזכירו מפני שהוא נלמד מאביו ואמו זה שהזכיר את אחיו לא לצורך עצמו נאמר אלא ללמד על מת מצוה שאין לו קוברין נאמר שמותר לנזיר להטמא לו ולהתעסק בקבורתו כדתניא לאחיו אינו מיטמא אבל מטמא למת מצוה ונשתייריה עדיין אחותו ושאלנו עליה למה הוצרך הכתוב עוד להזכירה ולאחותו מה תלמוד והשבנו כי הוצרך להזכירה ללמוד ממנה תוספת תלמוד שהנזיר אפי' אם היה הולך לעשות מצוה ונודמן לו מת מצוה שיניח את המצוה שהיה סובר לעשותה ויטמא למת מצוה ויתעסק בו עד שיקברנו ולפיכך הוזכר הכתוב את אחותו כי כשהזכיר אחיו למדנו כי הנזיר מטמא למת מצוה בזמן שאינו מתעסק למצוה אחרת והוצרכנו עוד לידע אם בזמן כשהוא עוסק במצוה יניחנה ויתעסק במת מצוה אם לאו אחא ולאחותו ללמד כי מת מצוה קודם כמו שאמרו הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו כו' ת"ל ולאחותו לאחותו הוא דאינו מיטמא אבל מיטמא למת מצוה ודרשינן ליה תו בדרך אחרת לאביו לאביו הוא דאינו מיטמא אבל מיטמא למת מצוה ולאמו אינו מיטמא אבל מיטמא למת מצוה לאחיו שאם היה כהן גדול והוא נזיר לאחיו אינו מטמא אבל מטמא למת מצוה ולאחותו מה

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות